

ENERJİ KOMİSYONU ÖN RAPORU

Çağımızda kalkınmış olmanın ölçülerinden biri de kişi başına düşen genel enerji ve elektrik enerjisi tüketimidir. 1970 yılında genel enerji tüketiminde dünya ortalaması 1900 kg / kişi (taşkömürü eşdeğeri) iken, aynı yıl ülkemizde bu değer 834 kg/kişi, 1972 yılında ise 947 kg/kişidir. Buna paralel olarak elektrik enerjisi tüketiminde, 1970 yılında 1324 kWh/kişi olan dünya ortalamasına karşılık ülkemizde bu değer 242 kWh/kişi, 1972 yılı sonunda bu değer 302 kWh/kişidir.

1995 yılına kadar uzanan perspektif dönem sonunda ülkemizde genel enerji tüketiminin 2710 kg/kişi'ye ve elektrik enerjisi tüketiminin ise 1896 kWh/kişi'ye 'yükseleceği hedef olarak kabul edilmiştir.

Bu hedefe ulaşmak için elektrik enerjisi üretiminde kullanılacak birincil enerji kaynaklarının, öncelikle yerli kaynaklarımız olması plân ilkesi olarak kabul edildiğine göre, önümüzdeki yıllar ülkemizde kullanılacak birincil enerji kaynaklarında bir dar boğaza düşmemek için zaman kaybetmeden bilinenlerin hemen ele alınması, bunların dışındakilerin saptanması ve kısa zamanda yararlanılır duruma getirilmesi gerekmektedir.

Bunun için :

— Türkiye'nin her sektördeki çeşitli birincil enerji tüketim taleplerini ve bunların birbirleri yerine ikame edebilecek miktarlarının,

— öz kaynaklarımızın, tüketimimizin ne kadarını karşılayabileceğinin,

— Bu verilere göre en yüksek oranda ve en verimli biçimde öz kaynaklarımızı kullanmaya olanak verecek bir genel enerji politikası saptanması kaçınılmaz bir zorunluktur.

Bugüne kadar böyle bir genel enerji politikasının güdülmemiş olması nedeni ile, kaynaklarımız yurt çıkarına uygun bir şekilde değerlendirilmediği gibi, bu kaynaklara dayalı büyük elektrik enerjisi üretim tesisleri kurulamamış ve elektrik enerjisinde bugünkü dar boğaza gelinmiştir.

Elektrik enerjisindeki darboğazın etkilerinin, sanayi, yatırımlar, sosyal ve ekonomik gelişmemizdeki olumsuz yönlerini ilertmeyi gereksiz görmekteyiz.

Gerek Üçüncü Beş Yıllık Plânda, gerek 1955 yılına kadar uzanan perspektif dönemde, sanayileşmenin ve yükselen yaşama düzeyinin gerektirdiği enerjinin sağlanmasında Devlet tekeli ve yurt kaynaklarının değerlendirilmesi temel ilke olarak kabul edildiği halde, uygulamada bu stratejiden sapmalar olduğu görülmektedir.

örneğin; Türkiye'nin enerji sorunu çözümünde büyük bir önemi olan linyitlerin ve imtiyazlı şirketlerin devletleştirilmesi hükümet programlarında yer aldığı halde, bugüne kadar bu yolda bir gelişme kaydedilmemiştir.

Bugün toplumsal kalkınmanın ve sanayileşmenin bir itici gücü ve temeli olan elektrik enerjisinin zamanında, güvenilir biçimde ve ülke düzeyinde eşit koşullarla satışının sağlanması ve bu sektörde zaman, para ve eleman israfını önlemek üzere bir çok batı ülkelerinde olduğu gibi, elektriğin bütünü ile bur tek kuruluş altında (TEK'te) toplanması yoluna gidilmiş ise de belediyeler ve imtiyazlı şirketlerin bu kuruluşun dışında bırakılmasıyla bu ilkedden büyük ölçüde uzaklaştırılmıştır.

Yukarıda genel enerji politikası üzerine önerdiğimiz esasların gözönünde tutulmaması nedeniyle, büyük linyit santrallarının inşasına daha önce başlanamamıştır. Öte yandan ülkemizin elektrik enerjisi üretiminde çok büyük bir yeri olan Keban Barajı ve hidroelektrik santralların yapımındaki gecikme, ortaya çıkan enerji açıklarını kapamak için çabuk tesis edilebilen ve pahalı enerji üreten (Anbarlı Santraller gibi) tesislerin yapımına yol açmıştır.

Kamu oyunca çok iyi hatırlanacağı üzere Odamız, Keban Barajı'nın inşasından önce yapılan etüdlerin yetersiz olduğunu, projenin başlamasından önce söylemiş ve hata bu konuda bir de rapor hazırlamıştı. Bu raporda, teknik eksikliklerin yanı sıra, projede istimplâklar için ayrılan 250 milyon TL'nin çok az olduğu, en az 1 milyar TL'ye ihtiyaç olacağı da belirtilmişti. Bu iddialarımızda ne kadar haklı olduğumuz bugün bütün açıklığıyla ortaya çıkmış bulunmaktadır. Odamızın daha işin başındaki uyarılarına gereken önemi vermeyen yetkililer, bu uyarıyı yapan yurt-sever mühendislerimizi, ülkemizde bir eserin meydana gelmemesini istememekle suçlamışlar; yabancı uzmanları ise yurt çıkarlarımızı daha iyi gören ve düşünen kişiler olarak kabul etmişlerdir.

Bu hususları bundan sonra inşaa edilecek olan diğer büyük projelerde, Keban gerçeğinden ders alınması gerekliliğini hatırlatmak için belirtiyoruz.

Ülkenin bugün içine düştüğü enerji sıkıntısının bir diğer önemli nedeni de diğer sektörler planlaması ile elektrik enerjisi sektörü planlaması arasında bir paralellik kurulamamış olmasıdır. Bu husus, sektörler arasında olduğu gibi, aynı sektörün içindeki iki ayrı kurum içinde geçerlidir. Sektörlerin,ve kuruluşların planlı ekonomisinin bir gereği olarak, birbirleriyle paralel ve koordineli bir şekilde çalışmaları sağlanmalıdır. Yönetmelikler, tarifeler ve kuruluşların kanunları gereklerine uygun olarak düzenlenmekte; ancak çeşitli nedenler ileri sürülerek bunlar üzerinde değişiklik yapılmakta, sonuçta kuruluşların yatırımları için otofinansman olanaklan kalkmakta ya da daralmaktadır. Bir altyapı sorunu olan enerji tesislerine, yüksek faizli kredi sağlanarak pahalı finansman yoluna gidilmek zorunluğu ortaya çıkmaktadır. Bunun doğal sonucu da, elektrik enerjisi fiyatının yükselmesi ve yapım sanayiini de aynı oranda etkilenmesi olmaktadır. Yatırımlarda çeşitli etkenlerle enerji sektörüne müdahaleler olmakta, tarifelerde olduğu gibi bu müdahaleler, elektrik enerjisinin zamanında ve ucuz sağlanmasına olumsuz etkilerde bulunmaktadır, örnek olarak gelecekte enerji dengesinde rol oynayacak nükleer santral yer seçimi üzerindeki sektör dışından yapılan ve sonuç alınmasına olanak vermeyen müdahaleler gösterilebilir.

Finansman sağlanması ve mali işlerde; bu işlere çeşitli aşamaların da katılma durumunda bulunan Devlet Planlama Teşkilâtı, Devlet Yatırım Bankası ve Maliye Bakanlığı'nın birbirinden farklı prosedürlere göre yatırımcı kuruluşlardan talep ettikleri bilgiler, herbiri için ayrı ayrı düzenlenmekte ve tartışılmakta, her yıl % 12-24 arasında artışı gösteren enerji sektöründe, bu şekildeki farklı değerlendirmeler karar safhasının uzamasına, işlerin gecikmesine ve dolayısıyla tesislerin planlanan sürelerden daha uzun sürelerde gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Teknik personel sorunu uzun yıllar çözülmek üzere beklemiş, Personel Kanunu bu sorunu çözmek iddiasıyla getirilmiş, ancak kanun, teknik personelin durumunu daha da kötüye götürmüştür. Yatırımların gerçekleşmesinde büyük yükü taşıyan teknik eleman kitlesinin sorunları kasıtlı olarak önemsenmemiştir.

Teknik personelin bu durumu diğer sektörlerde olduğu gibi enerji sektöründeki teknik personeli de kamu sektörünü ve yurdu terkeyeme zorlamıştır. Güçlülükle yürütülmekte olan enerji sektörü yatırımları, teknik eleman sorununa hızla ve gerçekçi bir çözüm getirilmediği takdirde yürütülmez hale gelecektir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle ve uygulanan yanlış istihdam politikası ile ihtisaslaşmaya engel olunmuş, elde kalan personelle yapılan projelerin hatalı olma-

sı yanında, yalnız enerji sektöründe değil, genel sanayileşmede de gecikme meydana gelmiş ve yapılan işlerin kalitesi düşmüştür.

«EMO. 18. Çalışma Raporu»nun başxıda «Teknik Eleman Sorunu» bölümünde sunulduğu gibi, kendi teknik personelimiz ile yapabileceğimiz işlerde dahi yabancı müşavirlere gereksiz ve yüksek ücretler (Yerli personele oranla toplam 5 katı) ödenmektedir.

Bugünkü yapım sanayimiz —ki gerçekte bu bir montaj sanayidir— kalitesiz, zamanında teslim edilmeyen ve pahalı mallar üretmektedir. Bu da yapılacak tesislerin zamanında bitmesini engellemekte, maliyetlerini de yükseltmektedir.

Giderek artan elektrik sektörü yatırımlarında ülkemiz için daha büyük oranlarda yerli olarak yapımı gereken araç ve gereçlerin, kalitesiz ve rekabet olanaklarından yoksun bir sanayi ile sağlanmasının mümkün olamayacağı da açıktır. Dergimizde yayımladığımız «Elektrik Makinaları Sanayii» incelemesinde de belirttiğimiz gibi, montaja dayalı cılız elektro-teknik sanayii ile, ne elektro-teknik ekipman ihtiyacının karşılanması ne de buna bağlı olan enerji sektörünün gelişmesi mümkün olacaktır.

SONUÇ

Ekonomik yönden geri kalmış ülkelerin kalkınmasında, enerjinin yeri ve önemi tartışılmayacak kadar açıktır.

Kalkınmanın insandan sonra gelen temel ögesini teşkil eden enerji üretiminin, ülke çıkanna uygun sağlam bir temele oturtulmasından zorunluk vardır.

Bunun için her şeyden önce :

— Ülkenin her sektöründeki birincil enerji tüketim taleplerinin ve bunların bir birleri yerinde ikame edilebilecek miktarlarının,

— Öz kaynaklarımızın, tüketimimizin ne kadarını karşılayabileceğinin,

— Bulunan bu verilere göre ulusal yararlar en uygun enerji politikasının ne olacağına saptanması gerekmektedir.

Bugüne değin uygulanan politikada bunlar kapsamlı ve sağlıklı bir şekilde yapılmamış olduğu için, içinde bulunduğumuz dar boğazlara değin gelinmiştir.

Yukarıda açıklanan biçimde saptanacak enerji politikasında sanayiye yeterli, güvenilir ve ucuz elektrik enerjisi temini ve bunun için de Odamızın kuruluşundan beri savunduğu belediyeler ve imtiyazlı şirketlerin elindeki tesisler de dahil olmak üzere, elektrik üretim, iletim ve dağıtım tesislerinin tümü tek elde toplanmalıdır. Bu husus yerine getirilmediği takdirde, Ortak Pazar üyesi olan ülkemizin ürettiği sanayii ürünlerinin Ortak Pazar içinde rakabete girişmeyeceği açıktır. Sağlam bir enerji politikası yanında enerji maliyetlerinin düşürülmesi için ucuz kaynakların sağlanması, ele alınacak projelerin yeterli-sağlıklı olmalarına dikkat edilmesi, yeterli bir etüdden yoksun olarak ele alınmış bulunan Keban Hidroelektrik projesi gibi projelerin bugünkü durumundan ders alınması, yatırımların zaman kaybına yol açacak formalitelerden kurtarılarak koordineli bir biçimde yürütülmesi, her şeyden önce yatırımları yürütecek olan teknik personelin bugünkü sosyal ve ekonomik bunalımdan kurtanılmasıyla mümkündür.